

Shahid Bahonar
University of Kerman

Iranian Civilization Research

Online ISSN: 2821 - 0867

Homepage: <https://jic.uk.ac.ir>

Iranian Civilization Research, Volume 7, Issue 1 - Serial Number 13, June 2025

A Historical Study of the Quantitative Development of Schools in Kerman During the Second Pahlavi Era (With Emphasis on Implementation Challenges and Obstacles)

Mahdi Asadi^{1✉} | Parviz Hossein Talaei² | Zahra Sadeghi³

1. Corresponding Author: Assistant Professor, Department of History, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran. Email: mahdaiasadi@uk.ac.ir
2. Associate Professor, Department of History, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran. Email: parviztalaei@uk.ac.ir
3. M.A. Graduate, Department of History, Shahid Bahonar University of Kerman, Kerman, Iran. Email: zahra.sadeghi1377@gmail.com@uk.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
Article type: <i>Research Article</i> Article history: Received: <i>04 Jan 2025</i> Revised: <i>09 April 2025</i> Accepted: <i>12 June 2025</i> Published online: <i>25 June 2025</i> Keywords: <i>Education, City of Kerman, Second Pahlavi Era, Budget, Schools.</i>	The transformation of Iran's educational system based on modern principles began during the Constitutional Era and continued until the end of the Second Pahlavi period. During this time, influenced by the reformist ideas of intellectuals and the Shah's policies, the educational system underwent significant changes. Emphasis on compulsory education at various levels and the quantitative expansion of schools—particularly in the city of Kerman—were among the key aspects of these reforms. This study examines the process of quantitative development of schools in Kerman during the Second Pahlavi era, with a focus on growth factors and the challenges encountered. The research follows a historical methodology, and data were collected using library-based methods with an emphasis on archival documents and newspapers. The central research question is: What impact did the educational laws and policies of this period have on the development of schools in Kerman? The findings—based on documents and press sources—indicate that despite the increase in the number of schools and students, the quality of education remained unsatisfactory due to budgetary constraints and the government's centralized policies, especially in peripheral areas like Kerman. Financial shortages were evident even in school construction, making the involvement of local institutions and individuals necessary to compensate for the deficits. Moreover, the lack of qualified teachers and specialized instructors constituted another major challenge for the educational system in Kerman during this period.

Cite this article: Asadi, Mahdi., Hossein Talaei, Parviz., Sadeghi, Zahra. (2025). A Historical Study of the Quantitative Development of Schools in Kerman During the Second Pahlavi Era (With Emphasis on Implementation Challenges and Obstacles). *Iranian Civilization Research*, 7 (1), 22-42.

© The Author(s).

DOI: 10.22103/JIC.2025.25069.1418

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

English Extended Abstract

1. Introduction

Attention to the modern educational system and its public development has always been a primary concern of intellectuals during and after the Constitutional Revolution era. From their perspective, the expansion of education was considered a fundamental factor in the country's progress, raising public awareness, and promoting social democracy. They believed that the development of education, in addition to its cultural and social benefits, could also politically prevent the formation and continuation of authoritarian regimes. In light of this view, the legislation related to the educational system was among the first measures taken by the constitutional legislators. One of the most important of these laws was the “Comprehensive Education Law” enacted in 1911, which emphasized free and compulsory primary education as one of its fundamental principles.

Following this path, in the 13th session of the National Assembly in 1963, the law of “Compulsory and Free Education” was revised and re-approved to enhance the effectiveness of public education. According to this law, it was mandated that over a ten-year period, primary education be implemented compulsorily across the country. During the first five years, the Ministry of Culture was required to limit the education to a four-year primary program and compel parents to enroll their children in school (Parliamentary Debates, Session 13. In subsequent sessions, supplementary articles were added to the law. Based on these additions, the Ministry of Culture was obliged to consider population distribution and the cultural needs of various regions when establishing schools and to set up more schools in provinces that previously lacked educational institutions. Additionally, due to the shortage of personnel, it was stipulated that individuals with lower secondary education and five years of teaching experience could be employed as teachers.

However, in practice, governments often disregarded legal requirements and delegated the responsibility of providing facilities, teachers, and educational resources to parents and local councils. This led to significant obstacles in expanding education in some regions. In many cases, not only did councils and parents fail to cooperate in establishing schools, but they also actively opposed the implementation of educational programs. Moreover, the onset of World War II and worsening economic conditions further reduced government attention to education development, especially in areas like Kerman. Although the law for compulsory and free education was passed in 1942, and the government was mandated to implement it nationwide, severe budget shortages hindered its widespread execution, and the initiative was carried out only in a limited scope.

In subsequent decades, with the ratification of the 12th and 15th principles of the White Revolution in 1968 and 1971 respectively, greater emphasis was placed on the quantitative and qualitative expansion of education and the realization of free and compulsory schooling at all levels. Nevertheless, population growth and the government's inability to provide adequate funding—especially for remote areas—meant that provinces like Kerman continued to face challenges in educational development. Budget constraints and lack of educational infrastructure in these areas had various consequences on the progress of school establishment.

Accordingly, this study seeks to answer the following fundamental question: What impacts did the government's policies regarding school expansion—particularly in terms of providing necessary funding—have on the development of schools in different dimensions?

English Extended Abstract

2. Literature Review

Regarding Iran's educational system during the Pahlavi era, David Menashri (2018), in his book *Education and the Making of Modern Iran*, has examined the overall dimensions of the country's educational policies from the Constitutional Revolution to the end of the Pahlavi era. However, he has not addressed the development of education in various cities, especially in Kerman. Furthermore, a review of existing sources indicates that no comprehensive research has yet been conducted on the development of schools in Kerman during the second Pahlavi period.

Existing works, such as *The History of Education in Kerman* by Fatemeh Rooholamini and colleagues and *A Survey of the History of Education in Kerman Province* by Mahmoud Yousefzadeh mainly introduce schools in Kerman and cultural figures, rather than analyzing educational development. Fatemeh Rooholamini also discussed the establishment of teacher training colleges in her book *Teacher Training Colleges for Boys and Girls in Kerman* without focusing on the schools themselves.

A thesis by Elham Amiri titled *Establishment and Expansion of Schools in Kerman during Mohammad Reza Shah's Reign* provided a limited quantitative view of school development, with two chapters addressing reflections of modernism in Kerman's schools and the social status of teachers. However, due to limited use of local newspapers and official documents, it failed to provide a comprehensive and accurate picture of the education system in Kerman. Similarly, authors of local educational history books—such as *The History of Education in Rafsanjan*, *The History of Education in Sirjan County*, and *The History of Education in Bam*—focused solely on their respective cities and did not address the state of schools in Kerman.

3. Research Methodology

The research method is historical, and data collection has been conducted using library resources, with emphasis on archival documents and newspapers. The central research question is: What effect did the educational laws and policies of this period have on the development of schools in the city of Kerman?

4. Conclusion

This study, using a historical method and based on archival documents, press sources, and library materials, examines the process of quantitative development of schools in the city of Kerman during the Second Pahlavi era. The central research question explored the role of educational policies and laws of this period—particularly the Compulsory Education Law and the principles of the White Revolution—in the development of schools in Kerman, as well as the obstacles faced in implementing these policies.

Findings revealed that despite the government's emphasis on free and compulsory education, the practical implementation of these policies encountered significant challenges. From the 1940s (1320s SH), the number of schools in Kerman began to increase. However, due to limited financial resources, the government was unable to fully cover the expenses, placing the burden of

English Extended Abstract

constructing and equipping schools on local institutions, municipalities, philanthropists, and the general public. Even in years when oil revenues increased, funding for school construction and repair was delayed. One of the key outcomes of the research is the noticeable increase in the number of elementary and secondary schools during the 1950s to 1970s (1330s–1350s SH). Contributing factors included the implementation of the Truman Point Four Program, participation of municipalities, the Endowments Organization, and philanthropists—especially the Zoroastrian community. Nevertheless, the quantitative growth of schools was accompanied by a decline in educational quality. Many newly established schools suffered from inadequate physical facilities and a shortage of qualified staff. A major challenge was the shortage of trained teachers and specialized instructors. The absence of an advanced teacher training college (Daneshsara-ye Aali) in the province, and the difficulty of dispatching personnel to Tehran—especially in the 1940s and 1950s—resulted in unqualified individuals being employed to teach. Efforts such as establishing teacher training colleges, implementing the Social Service Law to recruit female teachers, and the involvement of other institutions only partially addressed this gap. The participation of private (national) schools—especially Zoroastrian schools—also played a key role in educational development in Kerman. However, these schools faced issues such as funding shortages and delays in receiving government assistance. The Kerman Department of Education, to compensate for the lack of public schools, referred students to these institutions.

In conclusion, the study shows that although the quantitative development of schools in Kerman during the Second Pahlavi era was statistically significant, it faced practical challenges that hindered the full realization of the goals of universal and free education. Kerman's historical experience illustrates that the lack of balance between national policymaking and local implementation capacity—combined with financial and human resource shortages—posed serious limitations to the sustainable development of the educational system.

بررسی تاریخی توسعه کمی مدارس شهر کرمان در دوره پهلوی دوم (با تأکید بر موانع و چالش‌های اجرایی)

مهدی اسدی^۱ | پرویز حسین طلائ^۲ | زهرا صادقی^۳

۱. نویسنده مسئول، استادیار، گروه تاریخ، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران. رایانامه: mahdaeiasadi@uk.ac.ir

۲. دانشیار، گروه تاریخ، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران. رایانامه: parviztalae@uk.ac.ir

۳. فارغ التحصیل کارشناسی ارشد، گروه تاریخ، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران. رایانامه: zahra.sadeghi13vv1@gmail.com@uk.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	تحول در ساختار نظام آموزشی ایران بر پایه اصول مدرن، از عصر مشروطه آغاز شد و تا پایان دوران پهلوی دوم ادامه یافت. در این دوره، تحت تأثیر اندیشه‌های نوگرایانه روشنفکران و سیاست‌های شاه، نظام آموزشی دستخوش تغییرات گسترده‌ای گردید. تأکید بر آموزش اجباری در مقاطع مختلف تحصیلی و گسترش کمی مدارس، به‌ویژه در شهر کرمان، از مهم‌ترین جنبه‌های این تحولات بود. پژوهش حاضر به بررسی روند توسعه کمی مدارس شهر کرمان در دوره پهلوی دوم، با تمرکز بر عوامل رشد و موانع پیش‌رو، می‌پردازد. روش پژوهش تاریخی و شیوه جمع‌آوری داده‌ها کتابخانه‌ای با تأکید بر اسناد و روزنامه‌ها است. پرسش اصلی تحقیق آن است که قوانین و سیاست‌های آموزشی این دوره چه تأثیری بر روند توسعه مدارس در شهر کرمان داشته‌اند؟ یافته‌های پژوهش، که با بهره‌گیری از اسناد و مطبوعات انجام شده است؛ نشان می‌دهد علی‌رغم افزایش تعداد مدارس و دانش‌آموزان، کیفیت آموزشی به دلیل محدودیت‌های بودجه‌ای و سیاست‌های متمرکز دولت، به‌ویژه در مناطق دور از مرکز همچون کرمان، چندان رضایت‌بخش نبود. کمبود منابع مالی حتی در احداث مدارس نیز مشهود بود، به‌گونه‌ای که مشارکت نهادها و افراد محلی برای جبران این کمبودها ضرورت یافت. همچنین کمبود آموزگاران و دبیران متخصص، یکی دیگر از چالش‌های اساسی نظام آموزشی کرمان در این دوره محسوب می‌شد.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۲۳ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۰/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۱۸ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۴/۲۵	کلیدواژه‌ها: آموزش و پرورش، شهر کرمان، پهلوی دوم، بودجه، مدارس.

استناد: اسدی، مهدی؛ حسین طلائ، پرویز؛ و صادقی، زهرا (۱۴۰۴). بررسی تاریخی توسعه کمی مدارس شهر کرمان در دوره پهلوی دوم (با تأکید بر موانع و چالش‌های اجرایی). پژوهشنامه تمدن ایرانی، ۷ (۱)، ۴۲-۲۲.

DOI: 10.22103/JIC.2025.25069.1418

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان.

۱. مقدمه

۱-۱- بیان مسئله

توجه به نظام آموزشی نوین و توسعه همگانی آن، همواره از دغدغه‌های اصلی روشنفکران عصر مشروطه و پس از آن بوده است. از منظر آنان، فراگیر ساختن آموزش و پرورش، عاملی اساسی در مسیر پیشرفت کشور، رشد آگاهی عمومی و گسترش دموکراسی اجتماعی به شمار می‌رفت. آنان بر این باور بودند که توسعه آموزش و پرورش، علاوه بر تأثیرات مثبت فرهنگی و اجتماعی، از نظر سیاسی نیز می‌تواند مانع شکل‌گیری و تداوم نظام‌های استبدادی شود (مناشری، ۱۳۹۷: ۲۱۱). در پرتو چنین نگرشی بود که تصویب قوانین مربوط به نظام آموزشی، در شمار نخستین اقدامات قانون‌گذاری مشروطه‌خواهان قرار گرفت. یکی از مهم‌ترین این قوانین، «قانون جامع معارف» بود که در سال ۱۲۹۰ ه.ش تدوین شد. تأکید بر آموزش ابتدایی اجباری و رایگان، از اصول بنیادی این قانون به شمار می‌رفت.

در ادامه این روند، در مجلس سیزدهم و در سال ۱۳۲۲ ه.ش، قانون «تعلیمات اجباری و رایگان» با هدف اجرای مؤثرتر آموزش عمومی مورد بازنگری و تصویب مجدد قرار گرفت. بر اساس این قانون، مقرر شد طی یک دوره ده ساله، تعلیمات ابتدایی به صورت اجباری در سراسر کشور به اجرا درآید. در پنج سال نخست، وزارت فرهنگ موظف بود آموزش را به دوره ابتدایی چهار ساله محدود کرده و والدین را به ثبت‌نام فرزندان خود در مدارس و ادار سازد (مذاکرات مجلس، دوره ۱۳، جلسه ۱۸۵، ۴ مرداد ۱۳۲۲). در دوره‌های بعد، مواد تکمیلی به این قانون افزوده شد. به موجب آن، وزارت فرهنگ مکلف گردید در تأسیس مدارس، به پراکندگی جمعیت و نیازهای فرهنگی مناطق مختلف توجه کرده و مدارس بیشتری در ولایاتی که تا آن زمان فاقد مدرسه بودند ایجاد کند. همچنین، با توجه به کمبود نیروی انسانی، مقرر شد افراد دارای مدرک دوره اول متوسطه با پنج سال سابقه تدریس نیز به عنوان آموزگار به کار گرفته شوند (مذاکرات مجلس، دوره ۱۴، جلسه ۱۷، ۹ مهر ۱۳۲۳).

با این حال، دولت‌ها در عمل، اغلب بدون توجه به الزامات قانونی، مسئولیت تأمین امکانات، آموزگار و ملزومات آموزشی را به والدین و شوراهای محلی واگذار کردند. این امر موجب شد روند گسترش آموزش در برخی مناطق با موانع جدی مواجه شود؛ به گونه‌ای که در بسیاری موارد، شوراها و والدین نه تنها همکاری لازم را در تأسیس مدارس نداشتند؛ بلکه در مواردی به ممانعت از اجرای برنامه‌ها نیز پرداختند (مناشری، ۱۳۹۷: ۲۵۷). علاوه بر این، آغاز جنگ جهانی دوم و تشدید مشکلات اقتصادی، موجب کاهش توجه دولت به توسعه آموزش و پرورش، به ویژه در مناطقی چون کرمان، شد. هرچند قانون تعلیمات اجباری و رایگان در سال ۱۳۲۱ ش تصویب شد و دولت

موظف به اجرای آن در سطح کشور گردید، اما کمبود شدید بودجه، مانع از تحقق گسترده آن شد و اجرای این طرح به طور محدود انجام گرفت (صدیق، ۱۳۳۸: ۴۵۶).

در دهه های بعد، با تصویب اصول دوازدهم و پانزدهم انقلاب سفید به ترتیب در سال های ۱۳۴۷ و ۱۳۵۰ ه.ش، بر گسترش کمی و کیفی آموزش و پرورش و تحقق تحصیلات اجباری و رایگان در تمامی مقاطع تأکید بیشتری شد (پهلوی، ۱۳۸۹: ۱۳۷). با این وجود، افزایش جمعیت و ناتوانی دولت در تأمین بودجه کافی (نک، ساکما، ۴۳۵۸-۲۹۳-۹۹: ۲-۵)، به ویژه برای مناطق دور از مرکز، موجب شد استان هایی نظیر کرمان همچنان با مشکلاتی در توسعه نظام آموزشی مواجه باشند. کمبود اعتبارات و امکانات آموزشی در این مناطق، پیامدهای متعددی در روند توسعه مدارس به همراه داشت.

بر این اساس، پژوهش حاضر در پی پاسخ به این پرسش اساسی است: سیاست های دولت در گسترش مدارس، متناسب با فراهم نمودن بسترهای آن از جمله تأمین اعتبارات لازم، چه تاثیری بر توسعه مدارس در ابعاد مختلف داشت؟

۲-۱- پیشینه پژوهش :

در خصوص نظام آموزشی ایران در دوران پهلوی، دیوید مناشری (۱۳۹۷) در کتاب *نظام آموزشی و ساختن ایران مدرن*، به بررسی ابعاد کلی سیاست های آموزشی کشور از مشروطه تا پایان پهلوی دوم پرداخته، اما توسعه آموزش و پرورش در شهرهای مختلف ایران، به ویژه شهر کرمان، مورد توجه قرار نگرفته است. همچنین بررسی منابع موجود نشان می دهد که تاکنون پژوهش جامعی درباره توسعه مدارس شهر کرمان در دوره پهلوی دوم صورت پذیرفته است. آثار موجود، نظیر کتاب *آموزش و پرورش شهر کرمان در آینه تاریخ* نوشته فاطمه روح الامینی و همکاران (۱۳۸۴) و کتاب *سیری در تاریخ آموزش و پرورش استان کرمان* تألیف محمود یوسف زاده (۱۳۷۷)، عمدتاً به معرفی مدارس شهر کرمان و شخصیت های فرهنگی پرداخته اند. فاطمه روح الامینی همچنین در کتاب *دانشسرای مقدماتی پسران و دختران کرمان (۱۳۹۰)* به بررسی روند تأسیس دانشسراها پرداخته و توجهی به مدارس شهر کرمان نداشته است. پایان نامه ای نیز به قلم الهام امیری با عنوان «تأسیس و گسترش مدارس کرمان در دوره محمدرضا شاه» در سال ۱۳۹۳ ه.ش به نگارش درآمده است که نویسنده در این اثر به صورت بسیار محدود به توسعه کمی مدارس توجه داشته و در دو فصل نیز به بازتاب تجددگرایی در مدارس کرمان و پایگاه اجتماعی آموزگاران پرداخته است؛ اما این اثر به دلیل عدم استفاده از مطبوعات محلی و به کارگیری اسناد بسیار محدود، نتوانسته است تصویری دقیق و همه جانبه از وضعیت آموزش و پرورش در کرمان ارائه دهد. همینطور نویسندگان کتاب های تاریخ

آموزش و پرورش رفسنجان (۱۴۰۰ ه.ش علی عبداللهی نیا)؛ تاریخ آموزش و پرورش شهرستان سیرجان» (۱۳۹۶ ه.ش اثر محمدعلی آزادیکخواه و دیگران) و تاریخ آموزش و پرورش بم (۱۳۹۶ ه.ش اثر محمدعلی غضنفری پور) نیز به تاریخ آموزش و پرورش شهر مورد نظر خود پرداخته و مطالبی در مورد وضعیت مدارس شهر کرمان ارائه نکردند.

۳-۱- روش تحقیق:

روش پژوهش تاریخی و شیوه جمع آوری داده ها کتابخانه‌ای با تاکید بر اسناد و روزنامه‌ها است. پرسش اصلی تحقیق آن است که قوانین و سیاست‌های آموزشی این دوره چه تأثیری بر روند توسعه مدارس در شهر کرمان داشته‌اند؟

۲- قانون تعلیمات اجباری و رایگان و اصل چهار ترومن

در پی جنگ جهانی دوم و تحولات ناشی از آن، دولت ایران با محدودیت‌های گسترده‌ای در فراهم کردن شرایط توسعه نظام آموزشی کشور مواجه شد. در این دوران، عیسی صدیق، وزیر فرهنگ وقت، در سال ۱۳۲۰ شمسی، پیشنهاد به کارگیری مستشاران آموزشی از ایالات متحده آمریکا را به منظور اصلاح ساختار آموزش و پرورش ایران مطرح کرد. با این حال، ورود رسمی آمریکا به جنگ جهانی دوم، مانع از اعزام این مستشاران به ایران گردید (صدیق، ۱۳۵۳: ۶۲-۶۳).

پس از گذشت مدتی، علی اکبر سیاسی وزیر وقت فرهنگ تلاش نمود تا لایحه «قانون نحوه اجرای تحصیلات رایگان و اجباری» را به تصویب مجلس شورای ملی برساند. این قانون در سال ۱۳۲۲ ه.ش به تصویب رسید (مذاکرات مجلس، دوره ۱۳، جلسه ۱۸۵، ۴ مرداد ۱۳۲۲ ه.ش)، اما به دلیل محدودیت شدید بودجه دولتی، اجرای آن در بسیاری از مناطق کشور سال‌ها به تعویق افتاد. کمبود منابع مالی به حدی بود که اجرای قانون به طور منطقه‌ای و محدود عملیاتی شد (ساکما، ۴۷۲۲-۲۹۳-۹۹: ۶).

در اواخر دهه ۱۳۲۰ ه.ش و سراسر دهه ۱۳۳۰ ه.ش، برنامه «اصل چهار ترومن» نیز در حوزه آموزش وارد عمل شد و با ساخت مدارس در برخی مناطق کشور، به توسعه آموزش عمومی کمک کرد. با وجود این اقدامات، عیسی صدیق، وزیر فرهنگ وقت، در سال ۱۳۳۸ ه.ش اذعان داشت که شانزده سال پس از تصویب قانون تعلیمات اجباری، همچنان ۴۰ درصد از کودکان ۷ تا ۱۳ ساله از حق تحصیل محروم هستند (صدیق، ۱۳۳۸: ۴۵۶).

محمدرضا شاه پهلوی نیز در ارزیابی خود، پیش از اجرای اصول انقلاب سفید، وضعیت اجرای قانون تحصیل اجباری را نامطلوب توصیف کرد. وی معتقد بود این قانون، بیشتر جنبه‌ای صوری و بر روی کاغذ داشته و در عمل به درستی اجرا نمی‌شد (پهلوی، ۱۳۴۶: ۱۲۶).

۱-۲- رشد مدارس شهر کرمان در دهه ۱۳۲۰ و ۱۳۳۰ شمسی

بر اساس قانون تعلیمات اجباری، وزارت فرهنگ موظف شد متناسب با نیاز هر منطقه، به‌ویژه با توجه به تراکم جمعیتی شهرها و روستاها، حوزه‌های فرهنگی تأسیس کند. در هر یک از این حوزه‌ها می‌بایست یک یا دو دبستان احداث شود. تأمین هزینه‌های ساخت و تهیه تجهیزات مورد نیاز این مدارس، بر عهده ساکنان همان حوزه فرهنگی قرار داشت. حتی در مواردی که دولت هزینه ساخت دبستان را تقبل می‌کرد، اهالی منطقه موظف بودند بخشی از هزینه‌ها را برای توسعه فرهنگی و رفع نیازهای آموزشی پرداخت کنند. وظیفه تعیین محل ساخت مدرسه و سهم مشارکت مالی هر فرد، به انجمن فرهنگی همان منطقه سپرده شده بود (ساکما، ۴۳۵۸-۲۹۳-۹۹: ۱-۳).

براساس این قانون، نهادهای دولتی از جمله شهرداری‌ها و اداره اوقاف ملزم به واگذاری زمین‌های تحت اختیار خود برای ساخت مدارس بودند. برای اجرای این قانون در شهرها، کمیسیونی متشکل از نماینده اداره فرهنگ، رئیس انجمن شورای شهر و رئیس اداره آمار تشکیل می‌شد. این کمیسیون با بررسی جمعیت مناطق مختلف، میزان نیاز به مدارس را برآورد کرده و سپس نسبت به محاسبه هزینه ساخت و تجهیز دبستان‌ها اقدام می‌کرد. اولویت در تأمین زمین با اراضی دولتی، زمین‌های بدون مالک و اراضی وقفی بود تا بودجه صرفاً صرف ساخت و تجهیز مدارس شود (مذاکرات مجلس، دوره ۱۳، جلسه ۱۸۵، ۴ مرداد ۱۳۲۲ ه.ش). به دلیل محدودیت بودجه وزارت فرهنگ، شهرداری‌ها نیز موظف شدند بخشی از درآمدهای خود را تحت عنوان «عوارض فرهنگی» به ساخت و تجهیز مدارس اختصاص دهند. همچنین مشارکت‌های مردمی به‌عنوان یکی از ارکان اصلی تأمین بودجه مدارس در نظر گرفته شد (ساکما، ۴۷۲۲-۲۹۳-۹۹: ۱۶-۱۹ و ۲۸). در آبان‌ماه ۱۳۲۶ شمسی، شورای عالی فرهنگ آیین‌نامه‌ای تحت عنوان «انجمن همکاری خانه و مدرسه» تصویب کرد. این انجمن نقش مهمی در جلب حمایت مالی والدین جهت توسعه تجهیزات و رفع نواقص مدارس ایفا کرد (صدیقی، ۱۳۳۸: ۴۵۱-۴۵۰).

با وجود تلاش‌های انجام‌شده، اجرای قانون تعلیمات اجباری در استان کرمان تا اواخر سال ۱۳۲۶ ه.ش چندان موفقیت‌آمیز نبود. مکاتبات میان استاندار وقت و شریف، مدیرکل اداره فرهنگ استان، بیانگر عقب‌ماندگی استان کرمان نسبت به سایر مناطق کشور در اجرای این قانون است. به گفته آنان، مقامات شهری و روستایی با وجود تأکیدهای مکرر، بستر لازم برای اجرای قانون را فراهم نکردند. این امر موجب شد مدیرکل فرهنگ استان از آموزگاران و کارکنان اداره فرهنگ درخواست کند با افراد صاحب نفوذ در محلات گفتگو کرده و آنان را به مشارکت مالی در ساخت مدارس ترغیب نمایند (ساکما، ۴۷۲۲-۲۹۳-۹۹: ۲۹-۳۱).

به طور کلی، این طرح تنها در شهر کرمان و آن‌هم با مساعدت شهرداری تا حدودی اجرا شد. در سال ۱۳۲۷ شمسی، بهبود نسبی در اجرای قانون به چشم می‌خورد؛ به‌گونه‌ای که ساخت سه دبستان در سطح شهر از نتایج اجرای این قانون بود. همچنین شهرداری موظف شد زمین‌های مورد نیاز وزارت فرهنگ را از اراضی تحت مالکیت خود یا سایر زمین‌های دولتی تأمین کند (ساکما، ۴۷۲۲-۲۹۳-۹۹: ۲۷). در ادامه، با حمایت برنامه اصل چهار ترومن،

چند مدرسه دیگر در شهر کرمان ساخته شد. در سال ۱۳۲۸ شمسی، آموزشگاه‌های فنی و حرفه‌ای نظیر دبیرستان کشاورزی، هنرستان صنعتی، دبیرستان فنی ویژه دختران، دبیرستان بازرگانی، دبستان نمونه و دبیرستان فروغی، با کمک این برنامه در اواخر دهه ۱۳۲۰ و اوایل دهه ۱۳۳۰ شمسی احداث شدند (یوسف‌زاده، ۱۳۷۷: ۵۴؛ روح‌الامینی و دیگران، ۱۳۸۴: ۳۴۸-۳۴۶).

احداث ۱۲ دبستان در دهه ۱۳۲۰ شمسی در شهر کرمان (یوسف‌زاده، ۱۳۷۷: ۶۴) نشان می‌دهد که با وجود کمبود بودجه، اغلب این مدارس مختلط و از نوع ملی یا وقفی بودند. چهار دبستان در ساختمان‌های استیجاری دایر شده بود. از پنج دبیرستانی که در این دوره ساخته شد، بیشتر آن‌ها تنها مقطع اول متوسطه را پوشش می‌دادند (روح‌الامینی و دیگران، ۱۳۸۴: ۴۰۷-۳۵۸). رشد دبیرستان‌ها در دهه ۱۳۲۰ ه.ش بسیار کند بود و تا سال ۱۳۳۳ ه.ش، شهر کرمان تنها ۱۱ دبیرستان داشت (یوسف‌زاده، ۱۳۷۷: ۳۹). در دهه ۱۳۳۰ ه.ش، نیاز به ساخت مدارس در محلات مختلف شهر کرمان عمدتاً از سوی مردم پیگیری می‌شد. اداره آموزش و پرورش پس از بررسی تراکم دانش‌آموزان، مراحل ساخت مدارس را آغاز می‌کرد. با این حال، در بسیاری از نقاط حاشیه‌ای و پایین شهر، مدارس کافی وجود نداشت یا اصلاً دبستانی دایر نشده بود. محدودیت بودجه وزارت فرهنگ موجب شد مردم با وجود مشکلات مالی، با مشارکت جمعی اقدام به اجاره ساختمان‌هایی برای تأسیس مدرسه نمایند و حتی هزینه‌های ساخت و تجهیز مدارس را برعهده بگیرند. محلات جانی‌آباد و خورشید در سال ۱۳۳۲ ه.ش نمونه‌هایی از این نوع مشارکت بودند (روزنامه فاتح، شماره ۲۰، شماره مسلسل ۱۱۲۳: ۱).

بر اساس قوانین تعلیمات اجباری و رایگان، برخی نهادهای دولتی موظف شدند بخشی از درآمد خود را به مصارف فرهنگی اختصاص دهند. در فاصله سال‌های ۱۳۳۳ تا ۱۳۳۶ ه.ش، بانک ساختمان‌های چندین مدرسه در کشور ساخت که پنج دبستان آن در شهر کرمان احداث شد. با این حال، کیفیت ساخت این مدارس پایین بود و به‌زودی نیاز به تعمیر پیدا کردند (ساکما، ۴۳۵۸-۲۹۳-۹۹: ۱-۲؛ تصویر سند شماره ۱). استانداران در دهه ۱۳۳۰ ه.ش تا پایان حکومت پهلوی دوم نقش مؤثری در توسعه مدارس داشتند. استاندار کرمان برای تسریع روند ساخت مدارس، از شهرداری، اداره اوقاف و سایر نهادها جهت تأمین زمین و منابع مالی کمک می‌گرفت (ساکما، ۴۴۶۶-۲۹۳-۹۹). مشارکت شهرداری در پرداخت عوارض فرهنگی و اختصاص پنج درصد از درآمدها به مصارف آموزشی، یکی دیگر از راهکارهای افزایش مدارس بود (ساکما، ۶۲۲۵-۲۹۳-۹۹: ۳۸). با این وجود، همکاری شهرداری همیشگی نبود و گاهی به دلایلی مانند کمبود درآمد، از پرداخت عوارض فرهنگی اجتناب می‌کرد (ساکما، ۴۸۸۴-۲۹۳-۹۹: ۱۰).

در دهه ۱۳۳۰ ه.ش، پانزده دبستان در شهر کرمان ساخته شد. با وجود کمبود منابع مالی، مشارکت مردم، کمک‌های اصل چهار، خیرین و عوارض شهرداری عامل اصلی تحقق این پروژه‌ها بودند. برخی از این مدارس تنها تا پایه چهارم فعالیت داشتند و تنها ده مدرسه دولتی به نسبت مدارس ملی رشد یافتند (روح‌الامینی و دیگران، ۱۳۸۴).

۴۸۳-۴۲۸). کمبود بودجه در اواخر دهه ۱۳۳۰ه.ش موجب شد حتی اداره فرهنگ کرمان قادر به پرداخت حقوق پیمانکاران ساخت مدارس نباشد (ساکما، ۸۵۷۹-۲۹۳-۹۹:۴). براساس اسناد موجود، کمبود منابع و تأخیر در توسعه فضاهای آموزشی موجب شد شهر کرمان یکی از عقب مانده ترین مراکز استانها در حوزه آموزش تلقی شود (ساکما، ۶۶۸۹-۲۹۳-۹۹:۳۴).

در کنار محدودیت های مالی، اشتغال کودکان در صنعت قالی بافی یکی دیگر از موانع اصلی تحصیل آنان بود. تصویب قانون منع کار کودکان زیر دوازده سال در اواخر دهه ۱۳۳۰ شمسی تأثیر قابل توجهی بر کاهش این پدیده نداشت. این وضعیت در گزارش های روزنامه فاتح در دهه ۱۳۴۰ شمسی نیز بازتاب یافت (روزنامه فاتح، شماره ۵۰، ش.م ۱۰۳۳؛ همان، شماره ۲۱، ش.م ۱۰۱۴). در سال ۱۳۳۵ شمسی، تنها ۹.۵ درصد جمعیت استان کرمان باسواد بودند. استان کرمان در میان سیزده استان کشور، رتبه یازدهم را داشت. از این میزان، ۲۷.۵ درصد جمعیت شهری و ۵.۶ درصد جمعیت روستایی باسواد بودند (ستوده زند، ۱۳۴۹: ۲۰). هرچند در سال ۱۳۴۵ میزان باسوادی به ۲۰.۸ درصد افزایش یافت، اما استان کرمان همچنان در میان سه استان پایین کشور قرار داشت (ستوده زند، ۱۳۴۹: ۲۱).

۲-۲- ساخت و توسعه مدارس در دهه چهل و پنجاه ه.ش

با اجرای اصول انقلاب سفید در دهه های چهل و پنجاه ه.ش، توسعه کمی مدارس در سراسر کشور به طور قابل توجهی افزایش یافت. انقلاب سفید، برنامه ای جامع برای اصلاحات اجتماعی و اقتصادی بود که در سال ۱۳۴۱ توسط محمدرضا شاه پهلوی آغاز شد. سه ماده از این اصول به طور مستقیم به نظام آموزشی مربوط می شد: ماده ششم که به ایجاد سپاه دانش اختصاص داشت، ماده دوازدهم که اصلاحات آموزشی را هدف گذاری کرده بود، و ماده پانزدهم که آموزش رایگان در همه سطوح را تضمین می کرد. این اصول با هدف گسترش دسترسی به آموزش و افزایش سواد طراحی شدند. سپاه دانش، جوانان تحصیل کرده را به مناطق محروم و روستایی اعزام می کرد تا به آموزش پردازند، در حالی که اصلاحات آموزشی و آموزش رایگان، زمینه ساز توسعه زیرساخت های آموزشی شدند.

به اعتقاد مناشری، پژوهشگر برجسته تاریخ معاصر، برنامه های انقلاب سفید، از جمله در بخش آموزش، بیشتر بر پرستیژ و کمیت متمرکز بودند تا کیفیت و بهره وری. این دیدگاه نشان می دهد که دولت وقت به دنبال نمایش دستاوردها بود تا بهبود واقعی نظام آموزشی. افزون بر این، ملاحظات سیاسی، مانند ترویج آگاهی ملی، شاه دوستی و وطن پرستی، بر اهداف آموزشی اولویت داشت و آموزش به عنوان ابزاری برای تحقق این اهداف دیده می شد (هشتمین کنفرانس ارزشیابی انقلاب آموزشی ۱۳۵۴: ۱۳۱؛ مرزبان، ۱۳۵۵: ۴۷). این رویکرد، اگرچه تعداد مدارس را افزایش داد، اما کیفیت آموزشی را در بسیاری از موارد تحت الشعاع قرار داد. در این چارچوب، با اجرای اصول انقلاب سفید و تأکید بر توسعه کمی، ادارات استانداری و شهرداری به عنوان نهادهای کلیدی در توسعه و تعمیر

مدارس در استان‌ها، به‌ویژه در شهر کرمان، نقش مهمی ایفا کردند. این نهادها در طرح‌های ساخت و همچنین تعمیرات مدارس مشارکت داشتند. استانداران، به‌عنوان نمایندگان دولت مرکزی، موظف به پیشبرد اصول انقلاب سفید بودند و وظایف متعددی بر عهده داشتند: تأمین اعتبار از روش‌های مختلف، اجبار دستگاه‌های دولتی و شرکت‌های خصوصی به همکاری در ساخت و تعمیرات مدارس، و هماهنگی میان وزارت فرهنگ و سایر نهادها برای رفع موانع. از اواسط دهه چهل، مسئولیت کلی ساخت و تعمیرات مدارس در شهرها به استانداری‌ها واگذار شد. این نهادها با برگزاری مناقصات، پروژه‌های ساختمانی را آغاز می‌کردند و بودجه موردنیاز از اداره کل ساختمان وزارت فرهنگ تأمین می‌شد. مهندسان ناظر استانداری، که نقشه‌های ساختمانی را طراحی کرده بودند، بر اجرای پروژه‌ها و تعمیرات نظارت داشتند (ساکما، ۸۵۷۹-۲۹۳-۹۹: ۵؛ ساکما، ۱۰۳۸۰-۲۹۳-۹۹: ۴۱).

تلاش‌های استانداری کرمان از سال ۱۳۴۳ ه.ش آغاز شد و دامنه فعالیت‌های آن شامل ساخت و تعمیرات بود. در شهر کرمان، ساخت دبستان شش کلاسه در محله سرآسیاب، دبستان‌های جودت و ابن سینا، و دبیرستان‌هایی مانند ملل، بهمنیار، شاهپور، شهاب و پروین اعتصامی انجام شد (روزنامه فاتح، سال ۱۴، شماره ۲۱ و ۲۳: ۱-۳؛ تصویر شماره ۲). در زمینه تعمیرات نیز، استانداری اقداماتی انجام داد؛ به‌عنوان مثال، تسطیح زمین فوتبال دبستان جودت و کمک به تعمیرات دبستان خواجه در سال ۱۳۴۵ ه.ش از جمله این تلاش‌ها بود (روزنامه فاتح، شماره ۱۹، ش.م. ۸۲۹: ۲). در سال ۱۳۴۵ ه.ش، استانداری مبلغ سه و نیم میلیون تومان از بودجه‌های خود را به ساخت و تکمیل ۲۸ باب مدرسه در استان اختصاص داد که سهم شهر کرمان شامل ساخت دبستان هشت اسفند در خیابان شهاب و دبستان ۲۵ شهریور در سرآسیاب بود (روزنامه فاتح، شماره ۱۹، ش.م. ۸۲۹: ۲).

علاوه بر بودجه‌های مستقیم، از ردیف بودجه سایر وزارتخانه‌ها، مانند وزارت بهداشت، برای ساخت و تعمیرات مدارس استفاده می‌شد، اما این منابع تنها در صورت نبود کسری بودجه در دسترس بود. در سال‌هایی مانند ۱۳۴۱ ه.ش، که ادارات استانی با کمبود بودجه مواجه بودند، این اعتبارات تأمین نشد و پروژه‌های ساخت و تعمیرات متوقف گردید (ساکما، ۶۶۸۹-۲۹۳-۹۹: ۳-۱). این وابستگی، توسعه پایدار نظام آموزشی را با چالش مواجه کرد. شهرداری‌ها نیز در ساخت و تعمیرات مدارس مشارکت داشتند و این مشارکت به درآمدهایشان وابسته بود. افزایش درآمد و تخصیص پنج درصد آن به امور فرهنگی، به ساخت و تعمیرات کمک کرد. در سال ۱۳۴۵ ه.ش، بخشی از هزینه‌های ساخت و تعمیر دبستان‌های فرح، ۲۵ شهریور و فرحناز از این طریق تأمین شد. در سال ۱۳۴۶ ه.ش، کمک‌های شهرداری به تکمیل ساخت و تعمیر دبستان‌هایی در محله‌های فیروزآباد و خواجهویی منجر شد (ساکما، ۱۰۳۸۰-۲۹۳-۹۹: ۲). همچنین، در همان سال، شهرداری با تأمین اعتبار، ساخت و تعمیر یک دبستان را که شورای عمران استان از حمایت آن خودداری کرده بود، به پایان رساند (ساکما، ۱۰۳۸۰-۲۹۳-۹۹: ۳۸).

اداره اوقاف نیز به‌صورت محدود در توسعه و تعمیرات مشارکت داشت. اختصاص زمین برای ساخت دبستان و پرداخت هزینه تعمیر دبستان دیگر در کرمان از جمله اقدامات آن بود. در سال ۱۳۵۰ ه.ش، با موافقت رئیس اوقاف

کرمان، زمینی برای توسعه و تعمیر مدرسه پروین اعتصامی اختصاص یافت (ساکما، ۴۸۸۴-۲۹۳-۹۹: ۷؛ روزنامه فاتح، شماره ۱۹، ش.م. ۸۲۹: ۲). این اقدامات، هرچند محدود، به بهبود زیرساخت‌های آموزشی کمک کرد.

۱-۲-۲- چالش‌های کمبود بودجه، تعمیرات گسترده و نقش خیرین و سایر نهادها

توسعه نظام آموزشی در برنامه‌های پنج‌ساله کشور از اولویت برخوردار بود و تعداد مدارس از نظر کمی بیش از سه برابر شد (آبراهامیان، ۱۳۸۷: ۵۳۰). این رشد با افزایش درآمدهای نفتی در دهه پنجاه ه.ش ارتباط داشت (کاتوزیان، ۱۳۷۲: ۳۳۵). در سال ۱۳۵۳ شمسی، برنامه‌ریزی ساخت و تعمیرات مدارس در استان‌ها تحت نظارت استانداری‌ها قرار گرفت و بودجه آن از اعتبارات طرح‌های خاص ناحیه‌ای تأمین می‌شد. در استان کرمان، قرار بود در سال ۱۳۵۴ ه.ش مدارس متعددی ساخته و تعمیر شوند، اما به دلیل عدم تخصیص بودجه، این طرح‌ها اجرایی نشد (ساکما، ۱۳۳۶-۲۹۳-۹۹). این ناکامی نشان‌دهنده مشکلات ساختاری در تأمین مالی بود.

با وجود درآمدهای نفتی، کمبود بودجه همچنان توسعه و تعمیرات مدارس در کرمان را مختل می‌کرد. رشد سریع جمعیت دانش‌آموزی، نیاز به فضای بیشتر و تعمیرات را افزایش داد. مدیر یک دبیرستان در نامه‌ای به درخشش، استاندار وقت، خواستار رفع مشکلات ناشی از کمبود بودجه شد (ساکما، ۴۶۲۵۱-۲۹۳-۹۹). سازمان برنامه و بودجه با تخصیص اعتبارات خاص، به توسعه و تعمیرات کمک کرد. در سال ۱۳۴۴ ه.ش، بودجه‌ای ویژه به کرمان اختصاص یافت که منجر به ساخت بیست و شش باب مدرسه و تعمیر چند مدرسه دیگر شد. سهم شهر کرمان سه دبستان و دو دبیرستان بود (ساکما، روزنامه فاتح، شماره ۱۹، ش.م. ۸۲۹: ۲). شرکت ملی نفت نیز در ساخت و تعمیرات مشارکت داشت و علاوه بر احداث هنرستان، چند دبستان را در کرمان ساخت و تعمیر کرد (روزنامه فاتح، شماره ۳۵، ش.م. ۱۱۲۸: ۱-۳؛ روزنامه فاتح، شماره ۳۶، ش.م. ۱۱۲۹: ۱ و ۴). در زمینه تعمیرات نیز، دبستان کوروش در سال ۱۳۴۹ شمسی به دلیل فرسودگی تخلیه شد، اما کمبود بودجه، تعمیرات را به تعویق انداخت و با اعتراض والدین مواجه شد (ساکما، ۵۲۴۶-۲۹۳-۹۹: ۱۱). در سال ۱۳۵۲ ه.ش، افتتاح یک مدرسه متوسطه در کرمان به دلیل تأخیر در تأمین بودجه، دو سال عقب افتاد (ساکما، ۱۳۳۶-۲۹۳-۹۹).

اداره کل آموزش و پرورش برای غلبه بر کمبود بودجه، از کمک‌های مستقیم استفاده کرد. در سال ۱۳۵۱ ه.ش، از وزیر آموزش و پرورش برای ساخت و تعمیر دو مدرسه متوسطه کمک خواسته شد (ساکما، ۱۳۰۳۶-۲۹۳-۹۹). در سال ۱۳۵۳ ه.ش، سازمان شاهنشاهی برای توسعه و تعمیر هنرستان‌ها یاری رساند (ساکما، ۱۳۰۶-۲۹۳-۹۹: ۳). استانداری نیز در تعمیرات فعال بود؛ در سال ۱۳۴۷ ه.ش، با همکاری شهرداری، دبستان وکیل بازسازی شد و دبستان زند از نظر بهداشتی اصلاح گردید (ساکما، ۴۴۶۵-۲۹۳-۹۹: ۲-۳). در دهه پنجاه، تعمیرات مدارس با بودجه نفتی منظم‌تر شد و سالانه در دو مرحله انجام می‌گرفت (ساکما، ۵۲۴۶-۲۹۳-۹۹: ۴۱-۴۸).

خیرین نیز در ساخت و تعمیرات نقش داشتند. خیرین زرتشتی با ساخت و تجهیز مدارس، مانند دبستان‌هایی در محله شهر و گبرمحله، پیشگام بودند (ساکما، ۸۱۳۸-۲۹۳-۹۹؛ همان، ۱۰۳۸۰-۲۹۳-۹۹: ۷۲). در سال‌های ۱۳۴۶ و ۱۳۴۷ ه.ش، رشید فرخی و اردشیر کیانی زمین و دبستان اهدا کردند (ساکما، ۶۲۲۵-۲۹۳-۹۹: ۴۵؛ همان، ۱۰۳۸۰-۲۹۳-۹۹: ۶۶). منوچهر اقبال نیز با بودجه شخصی و شرکت نفت، یک هنرستان و دو دبستان را ساخت و تعمیر کرد (روزنامه فاتح، ش ۲۰، ش.م ۸۲۰: ۵). مدیران آموزش و پرورش، مانند آسایی، با ساخت هشتاد و شش مدرسه و تعمیرات گسترده، به توسعه کمک کردند (روزنامه فاتح، ش ۷، ش.م ۹۳۳: ۲ و ۳؛ ش ۸، ش.م ۹۳۴: ۲ و ۳؛ ش ۹، ش.م ۹۳۵: ۲ و ۳).

در نهایت، تعمیرات به عنوان بخشی حیاتی از توسعه، با چالش‌های بودجه‌ای مواجه بود، اما تلاش جمعی نهادها و خیرین، این کمبودها را تا حدی جبران کرد و زیرساخت‌های آموزشی در کرمان را بهبود بخشید.

۳- بررسی وضعیت مدارس ملی- دولتی شهر کرمان

مدارس ملی^۱ در کنار مدارس دولتی، همواره نقش حیاتی در پیشبرد نظام آموزشی کشور و به ویژه در استان کرمان ایفا کرده‌اند. از آغاز دوران پهلوی اول که سیاست تمرکزگرایی در ساختار نظام آموزشی کشور پیگیری می‌شد، دولت تنها بخش محدودی از بودجه مدارس ملی را تأمین می‌کرد و در تأمین معلمان آنها نیز همراهی‌هایی صورت می‌داد. در سال ۱۳۳۷ ه.ش، قانونی برای تبدیل مدارس ملی به دولتی تصویب شد. با این حال، این قانون به دلایلی تا پایان دهه چهل در برخی مدارس شهر کرمان به طور کامل اجرایی نگردید. مشکلات مالی و کمبود بودجه باعث می‌شد که برخی مدارس ملی، مانند مدرسه ۱۵ بهمن در شهر کرمان، هیچ کمکی از اداره آموزش و پرورش دریافت نکنند (اسناد معارف کرمان، ۱۳۹۶: ۱۱۹).

به طور کلی، مدارس ملی نسبت به برخی از مدارس دولتی از نظر آموزشی و امکانات در سطح بالاتری قرار داشتند. برای نمونه، دبیرستان سعادت یکی از مدارس ملی بود که به دلیل برخورداری از امکانات آموزشی مناسب مانند کتابخانه و آزمایشگاه، از نظر کیفیت آموزشی عملکرد بهتری نسبت به دیگر دبیرستان‌ها داشت. به گونه‌ای که طی چند سال متوالی بهترین نتایج آموزشی از سوی دانش آموزان این مدرسه کسب می‌شد (روزنامه فاتح، شماره ۹، ش.م ۹۳۵: ۳؛ اسناد معارف، ۱۳۹۶: ۹۶).

مدارس زرتشتیان در شهر کرمان از جمله مهم‌ترین مدارس ملی به شمار می‌آمدند. همین طور باید به دبستان‌های شهریار و ایرانشهر اشاره کرد که از قدیمی‌ترین مدارس این گروه بودند؛ این مدارس در اواخر دوران قاجار

^۱ : مدارس ملی به مدارس غیر دولتی گفته می‌شد که از سال‌های پیش از مشروطه ساخته شد و به تدریج با رویکرد آموزش‌های نوین در ایران گسترش یافت و بر خلاف مدارس دولتی بودجه آن به صورت‌های مختلف از جمله شهریه دانش‌آموزان تهیه می‌گردید. هر چند در دوران پهلوی اول و متناسب با سیاست‌های تمرکزگرایی آن، این مدارس از جهات ساختاری تحت نظارت وزارت معارف قرار گرفتند.

تأسیس شده بودند (ساکما، ۷۲۹-۲۹۷-۹۹: ۵-۱). با توجه به حمایت مالی گسترده جامعه زرتشتیان از داخل و خارج کشور در زمینه آموزش، مدارس زرتشتی به لحاظ کمی و کیفی در وضعیت مطلوبی قرار داشتند. با وجود اینکه دولت موظف بود بخشی از هزینه‌های مدارس ملی، از جمله مدارس زرتشتی، را تأمین کند، پرداخت این اعتبارات معمولاً با تأخیر همراه بود (تصویر سند شماره ۳). در این شرایط، موقوفات مدارس زرتشتی و حمایت خیرین بودند که به پیشبرد امور این مدارس کمک می‌کردند (روح‌الامینی، ۱۳۹۶: ۶۹).

یکی از اقدامات مهم مدارس ملی زرتشتی، پذیرش و ثبت‌نام غیرزرتشتیان در مدارس خود بود. با توجه به رشد جمعیت و کمبود فضای آموزشی، به‌ویژه در مناطق پرجمعیت شهر کرمان که مدارس دولتی به اندازه کافی وجود نداشتند، اداره آموزش و پرورش کرمان بسیاری از دانش‌آموزان را به مدارس ملی زرتشتی معرفی می‌کرد. البته مشکلات مالی نیز باعث سهل‌انگاری در تأمین کمک‌هزینه‌های این مدارس می‌شد. در سال‌های ۱۳۴۵ تا ۱۳۴۷ ه.ش مشکلاتی در این زمینه به وجود آمد که مدیران مدارس زرتشتی برای حل آن به استانداری، شهرداری و نماینده خود در مجلس شورای ملی، اسفندیار یگانگی، مراجعه کردند تا از طریق وزیر آموزش و پرورش این مشکل حل شود (ساکما، ۸۱۳۸-۲۹۳-۹۹؛ ساکما، ۴۷۲۳-۲۹۳-۹۹). در نهایت، با کمک شهرداری و استانداری و تأمین اعتبار، مشکلات برخی مدارس زرتشتی، از جمله ایرانشهر، که نیاز به تعمیرات اساسی داشتند، تا حدودی حل شد (ساکما، ۹۹۰-۲۵۰: ۱۶-۱۸). این چالش‌ها نشان می‌دهند که کمبود بودجه آموزش و پرورش باعث شده بود که به مدارس ملی، به ویژه مدارس زرتشتی، تا پایان دهه چهل توجه کافی نشود.

در کنار این مشکلات، پیش از تصویب قانون تحصیل رایگان در تمامی مقاطع تحصیلی در اوایل دهه پنجاه، شهریه مدارس متوسطه دولتی و ملی با نظر شورای آموزش و پرورش استان تعیین می‌شد. ناتوانی برخی والدین در پرداخت شهریه و ترک تحصیل فرزندانشان به‌ویژه در دهه چهل، یکی از مشکلات اساسی بود که در برخی اسناد بازتاب یافت. نواب مدیر کل آموزش و پرورش استان در سال ۱۳۴۹ ه.ش از مدیران مدارس درخواست کردند که برای جلوگیری از ترک تحصیل دانش‌آموزان به‌ویژه در مورد دریافت شهریه، راه‌حل‌های مساعدی پیدا کنند (ساکما، ۵۲۴۶-۲۹۳-۹۹: ۲۵).

افزایش شهریه سالیانه دانش‌آموزان، در حالی که درآمدها ثابت باقی می‌ماند، باعث می‌شد که برخی خانواده‌ها قادر به پرداخت شهریه نباشند و فرزندانشان از ادامه تحصیل بازمانند. در سال ۱۳۵۰ ه.ش، کارگران صنف قالی‌باف شهر کرمان در اعتراض به افزایش شهریه، از طریق سندیکای قالی‌بافان از استانداری درخواست تخفیف ویژه برای خود کردند، چون افزایش حقوق نداشتند. استانداری و مدیر کل آموزش و پرورش استان با این درخواست موافقت کردند، اما وضعیت اقتصادی نامناسب بسیاری از طبقات پایین شهر کرمان به گونه‌ای بود که حتی با کاهش شهریه، برخی خانواده‌ها توان پرداخت آن را نداشتند و فرزندانشان مجبور به ترک تحصیل می‌شدند (ساکما، ۴۶۵۱-۲۹۳-۹۹؛ ساکما، ۴۴۶۵-۲۹۳-۹۹).

۱-۳. کمبود آموزگار و وضعیت شغلی آنان

یکی از چالش‌های ساختاری در نظام آموزش و پرورش کشور در این دوران، کمبود آموزگار، به‌ویژه دبیران متخصص بود. افزایش جمعیت، تصویب قانون تحصیلات اجباری در مقطع ابتدایی در دهه بیست، سیاست‌های دولت در توسعه مدارس بدون حضور نیروهای آموزش‌دیده و تأمین نشدن بودجه مناسب، منجر به بی‌توجهی به کیفیت آموزش شد. در حالی که در دهه پنجاه بودجه‌هایی برای آموزش و پرورش تأمین شد، کمبود آموزگار همچنان مشکل ساز باقی ماند. هویدا، نخست‌وزیر وقت، در سال ۱۳۵۲ ه.ش به کمبود نیروی متخصص در وزارت آموزش و پرورش در سطح کشور اشاره کرده بود (ساکما، ۲۹۷-۴۴۶-۹۹).

یکی از مهم‌ترین چالش‌ها در این دوران، کمبود آموزگار در استان‌هایی چون کرمان بود که دور از مرکز قرار داشتند. این مشکل در کرمان به‌ویژه محسوس بود. در اوایل دهه سی، به دلیل نبود دبیر متخصص، کلاس‌های یکی از دبیرستان‌های شهر برای یک سال برگزار نشد (ساکما، ۲۹۳-۶۶۸۹-۹۹: ۲). این مشکل به‌ویژه در سطح دبیرستان‌ها از چالش‌های مهم دهه سی بود. دلیل اصلی کمبود آموزگار، نبود دانشسرای عالی در استان و شرایط مالی سخت برای فرستادن دانش‌آموزان به تهران بود (همان). در سال ۱۳۳۸ ه.ش، اداره کل فرهنگ استان از وزارت فرهنگ درخواست فرستادن چند دبیر متخصص داشت، از جمله سه دبیر ریاضی، دو دبیر فیزیک، یک دبیر ادبیات فارسی و عربی، یک دبیر زبان خارجی و یک دبیر شیمی و طبیعی (ساکما، ۲۹۳-۶۶۸۹-۹۹: ۳). به دلیل کمبود دبیر متخصص، از افراد با مدرک دیپلم برای تدریس در مقطع دبیرستان استفاده می‌شد (ساکما، ۲۹۳-۶۶۸۹-۹۹: ۳). مدیران دبیرستان‌های کرمان در میانه دهه چهل برای رفع کمبود آموزگار به استاندار کرمان مراجعه کردند. استاندار نیز با ارسال مکاتباتی با وزیر آموزش و پرورش وقت، خواستار جذب نیروهای بیشتر برای دانشسرای کرمان شد (ساکما، ۵۲۴۶-۲۹۳-۹۹: ۱۲). این مشکل تا سال ۱۳۵۰ ه.ش ادامه داشت. مکاتبات میان استانداری و مدیر کل آموزش و پرورش استان در سال ۱۳۵۳ ه.ش، همچنان بر کمبود معلم در مقطع متوسطه تأکید داشت ۶۲۲۵-۲۹۳-۹۹: ۹). این کمبود گاهی به گونه‌ای بود که کارمندان ادارات دیگر، با داشتن مدارک تحصیلی دانشگاهی، برای ساعات معینی در دبیرستان‌ها به تدریس می‌پرداختند. در دهه سی یکی از کارمندان اداره شهرداری به دلیل این مشکل در دبیرستان تدریس می‌کرد (ساکما، ۱۱۷۲-۲۹۷-۹۹: ۱۰). کمبود دبیران به‌ویژه در ساعات طولانی سبب می‌شد که کیفیت تدریس کاهش یابد، چنان‌که یکی از دبیران در چهار مدرسه به تدریس می‌پرداخت (ساکما، ۴۸۸۴-۲۹۳-۹۹: ۹).

کمبود آموزگار زن در کرمان پس از تصویب قانون خدمات اجتماعی در سال ۱۳۴۷ ه.ش به‌طور نسبی کاهش یافت. طبق این قانون، زنانی با مدارک متوسطه و عالی برای خدمت در جامعه فراخوانده می‌شدند و بخشی از فعالیت آنان در امور آموزشی بود. در اولین سال اجرای این قانون، ۱۸۵۰ زن به‌ویژه در زمینه آموزشی به خدمت گرفته

شدند که باعث رفع بخشی از کمبود آموزگار زن در استان کرمان شد (ساکما، ۸۲۴-۲۹۷-۹۹؛ روزنامه فاتح، شماره ۵۶، ش.م. ۹۸۲).

علاوه بر کمبود نیروی انسانی، کمبود بودجه و تأخیر در پرداخت حقوق و هزینه‌های فوق‌العاده نیز از مشکلات عمده آموزگاران در دهه‌های بیست تا پایان دهه چهل بود. در سال ۱۳۲۷ه.ش تعدادی از آموزگاران نسبت به این مشکلات واکنش نشان دادند (ساکما، ۲۳-۲۹۷-۹۹). حقوق بخش زیادی از آموزگاران از طریق شهریه‌های دانش‌آموزان تأمین می‌شد که منجر به نارضایتی و اعتراض آنان شد (ساکما، ۱۱۷۲-۲۹۷-۹۹: ۱۳).

شرایط استخدام آموزگاران، اعم از رسمی یا پیمانی، شامل عدم سوءپیشینه و اعتیاد بود. آموزگاران پیمانی به دلیل عدم نیاز ممکن بود کنار گذاشته شوند. بسیاری از آموزگاران غیررسمی در مدارس ملی تدریس می‌کردند و حقوق آنان معمولاً از سوی همان مدارس تأمین می‌شد (ساکما، ۱۱۸۸-۲۹۷-۹۹). به دلیل کمبود نیرو، افرادی با مدارک دیپلم و بالاتر می‌توانستند برای تدریس درخواست دهند. با این حال، جذب نیرو از طریق دانشسرا اولویت اصلی بود. برای رفع کمبود دبیران متخصص در مقطع دبیرستان، در اوایل دهه چهل یک دانشسرای عالی در کرمان تأسیس شد و دیگر نیازی به ارسال دانشجویان به تهران نبود (ساکما، ۷۱۵-۲۹۷-۹۹؛ ساکما، ۸۶۸-۲۹۷-۹۹).

برای ارتقاء کیفیت آموزشی، آموزش و پرورش کرمان اقدام به برگزاری کلاس‌های آموزشی و سمینارهایی برای آموزگاران در رشته‌های مختلف کرد. برای نمونه، در سال ۱۳۴۵ه.ش سمیناری برای معلمان درس علوم تجربی برگزار شد (روزنامه فاتح، شماره ۴۰، ش.م. ۸۵۰: ۴). در اواخر سال ۱۳۴۷ه.ش نیز کلاس‌هایی برای آموزگاران پایه‌های اول تا سوم به منظور تغییر کتب درسی و همچنین کلاس‌های آموزشی برای آموزگاران پایه پنجم در سال ۱۳۵۰ه.ش برگزار شد (ساکما، ۶۵۴۴-۲۹۳-۹۹).

آسایی، مدیر کل آموزش و پرورش کرمان، با توجه به توسعه کمی مدارس، به ارتقاء کیفیت آموزش نیز توجه داشت و جلسات متعددی را برای پیشبرد اهداف آموزشی و افزایش سطح کیفی مدارس برگزار می‌کرد (روزنامه فاتح، شماره ۴۸، ش.م. ۸۵۸: ۲). تلاش‌های وی در این زمینه موجب شد که در سال ۱۳۴۶ه.ش استان کرمان در زمینه آمار قبولی دانش‌آموزان در مقطع دبیرستان رتبه نخست کشور را کسب کند (روزنامه فاتح، شماره ۹، ش.م. ۹۳۵: ۳).

بازرسی از وضعیت نظام آموزشی، شامل نظارت بر قوانین وزارت آموزش و پرورش، توسط آموزگاران برجسته انجام می‌شد. این بازرسی‌ها نه تنها مسائل تحصیلی بلکه بهداشت مدارس، وضعیت ساختمان‌ها، عملکرد آموزگاران و مدیران، و تجهیزات آموزشی نیز بررسی می‌شد. در مواردی، معلمان متعهد مورد تقدیر قرار می‌گرفتند و اخبار آن در مطبوعات منتشر می‌شد (ساکما، ۱۱۸۹-۲۹۷-۹۹؛ ساکما، ۱۱۸۸-۲۹۷-۹۹). در برخی مواقع، تخلفات سیاسی آموزگاران پیگیری می‌شد، مانند حضور یکی از آموزگاران در تحولات سیاسی پس از کودتای ۲۸ مرداد، که موجب توبیخ وی گردید (ساکما، ۴۴۵۸-۲۹۳-۹۹: ۲۲ و ۲۸). در نهایت باید اشاره کرد که افرادی از وزارت

آموزش و پرورش و مقامات مختلف حکومتی نیز به بازرسی مدارس پرداخته و مشکلات و کاستی‌ها را شناسایی و برای رفع آن‌ها دستورات لازم را صادر می‌کردند. بازدید وزیر آموزش و پرورش از مدارس کرمان در سال ۱۳۴۹ نیز موجب رفع نواقص و نیازمندی‌های مدارس شد (روزنامه فاتح، شماره ۱۲، ش.م. ۱۱۰۵: ۱).

۲-۳. تغذیه در مدارس

توزیع تغذیه در دبستان‌های ایران برای نخستین بار در سال ۱۳۲۹ ه.ش، به همت انجمن ملی حمایت از کودکان وابسته به یونیسف و تحت عنوان «کمیته ایرانی استمداد مالی به نفع کودکان وابسته به یونیسف» آغاز شد. این طرح به عنوان یکی از اقدامات گسترده در زمینه حمایت از کودکان، در پی تلاش برای بهبود شرایط تغذیه دانش‌آموزان به ویژه در مناطق کم‌بضاعت بود. در بهمن ماه سال ۱۳۳۱ ه.ش، نام انجمن تغییر یافت و به «انجمن ملی ایرانی حمایت کودکان» و در سال ۱۳۳۹ ه.ش، مجدداً به «انجمن ملی حمایت از کودکان» تغییر نام داد (ساکما، ۶۲۵۲-۲۹۳-۹۹: ۱۵-۱۶).

در کرمان، برنامه تغذیه مدارس از اواسط دهه سی ه.ش آغاز شد. این طرح با نظارت انجمن ملی حمایت از کودکان و یونیسف به صورت آزمایشی در شهر کرمان اجرایی گردید. انجمن برای پیشبرد این طرح در هر استان، یک نماینده را با همکاری مسئولان استانی زیر نظر فرماندار انتخاب می‌کرد. در کرمان نیز، علاوه بر نماینده انجمن، معاون استانداری، معاون اداره فرهنگ کرمان (آقای حائری)، رئیس اداره بهداشتی کرمان و دو پزشک معتمد، اعضای این انجمن را تشکیل می‌دادند. تا اوایل دهه چهل ه.ش، این طرح به صورت محدود و آزمایشی در کرمان ادامه یافت (ساکما، ۶۲۵۲-۲۹۳-۹۹: ۱۸-۱۹).

در سال ۱۳۴۲ ه.ش، سهمیه تغذیه‌ای استان کرمان برای ۳۳۵۰۰ نفر در نظر گرفته شد که از این تعداد، سهم شهرستان کرمان ۱۳۰۰۰ نفر بود. اولویت‌های توزیع تغذیه به مدارس شهری و سپس روستاهای بزرگ اختصاص یافت. از مجموع ۱۳۰۰۰ نفر سهمیه شهرستان کرمان، حدود ۶۰۰۰ نفر برای بخش‌های حومه شهر و بیش از نیمی از آن (۷۵۳۹ نفر) به دبستان‌های مناطق کم‌بضاعت شهری اختصاص داشت (ساکما، ۶۲۵۲-۲۹۳-۹۹: ۱۸-۱۹).

یکی از نکات مهمی که در این طرح توسط مدیرعامل انجمن، آقای دفتری، مورد توجه قرار گرفت، نظارت دقیق سازمانی بر اجرای طرح و ارائه گزارش‌های دقیق به اداره بازرسی وزارت فرهنگ و انجمن ملی حمایت از کودکان بود. یکی از اقلام غذایی اصلی که در مدارس توزیع می‌شد، نان بود. برای اجرایی شدن بهتر طرح، اداره فرهنگ کرمان با همکاری شهرداری، نانوایی‌هایی را در شهر شناسایی کرد تا نان را به مدارس تحویل دهند. نانوایان با معاوضه آردی که انجمن ملی در اختیار آنان می‌گذاشت، نان را پخته و به مدارس می‌رساندند. چگونگی تهیه نان نیز تحت نظارت اداره فرهنگ قرار داشت (ساکما، ۱۵۲-۲۷۵: ۴۱).

در سال ۱۳۴۳ ه.ش این طرح با همکاری و حمایت بنگاه حمایت ملی کودکان دوباره به صورت آزمایشی در کرمان اجرا شد. برای سال تحصیلی ۴۴-۱۳۴۳ ه.ش برای بهبود روند اجرای این طرح، سمیناری با حضور گروه اعزامی از انجمن ملی و مسئولان استانی در شهریور ماه برگزار گردید. در این سمینار، مباحثی درباره اهمیت تغذیه در فرآیند یادگیری و آموزش کودکان مطرح شد و مقالات مرتبط در نشریه‌ای منتشر گردید (ساکما، ۶۲۵۲-۶۲۹۳-۹۹: ۱۵-۱۶).

مواد غذایی اصلی که در مدارس کرمان توزیع می‌شد، شامل شیرخشک، میوه، کره، روغن نباتی، بیسکویت و آرد بود که به صورت نان پخته و توزیع می‌شد. با این حال، در اجرای این طرح مشکلاتی نیز به وجود می‌آمد. از جمله این مشکلات می‌توان به عدم حضور نماینده انجمن ملی حمایت از کودکان در کرمان که مسئول نگهداری و توزیع آرد بود، و عدم تخصیص سهمیه لازم آرد توسط شرکت ره آورد اشاره کرد. این مشکلات باعث تأخیر در توزیع تغذیه میان دانش آموزان می‌شد. در برخی موارد، مسئولان فرهنگ کرمان همچون آقای فیوضات، موضوع را به مسئولان مرکزی انجمن ملی حمایت از کودکان در تهران گزارش می‌کردند. برای رفع این مشکلات، انجمن ملی ماموران ویژه‌ای با آموزش‌های لازم اعزام نمود (ساکما، ۱۳۰۳۶-۲۹۳-۹۹؛ روزنامه فاتح، شماره مسلسل ۷۴۶: ۳).

پیش از توزیع مواد غذایی، از جمله شیر و شیرخشک، آزمایشگاه مرکزی کرمان موظف به تایید سلامت آنها بود. همچنین برای پخت نان، نانویان از پیش مشخص می‌شدند (ساکما، ۱۳۰۳۶-۲۹۳-۹۹: ۷) در اوایل دهه پنجاه، به دلیل نیاز به صرفه‌جویی در برنامه‌های تغذیه، تصمیم بر این شد که مدارس با بیش از ۱۰۰ دانش آموز خود بودجه خاصی دریافت کرده و مدیران مدارس خود مسئول تأمین اقلام غذایی مورد نیاز شوند. این بودجه به مدیران مدارس تحویل داده می‌شد تا آنان بتوانند اقلام مورد نیاز را تأمین نمایند (روزنامه فاتح، شماره مسلسل ۷۴۶: ۳). این اقدامات در مجموع نشان‌دهنده تلاش‌های گسترده‌ای برای بهبود وضعیت تغذیه دانش آموزان در مناطق مختلف کرمان بوده و تأثیرات مهمی در زمینه آموزش و سلامت کودکان در پی داشته است.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش تاریخی و با استناد به اسناد آرشیوی، مطبوعات و منابع کتابخانه‌ای، به بررسی روند توسعه کمی مدارس شهر کرمان در دوره پهلوی دوم پرداخته است. پرسش اصلی تحقیق آن بود که سیاست‌ها و قوانین آموزشی این دوره، به‌ویژه قانون تعلیمات اجباری و اصول انقلاب سفید، چه نقشی در توسعه مدارس این شهر ایفا کرده‌اند و چه موانعی بر سر راه اجرای این سیاست‌ها وجود داشته است. بررسی‌ها نشان داد که با وجود تأکید دولت بر آموزش رایگان و اجباری، اجرای این سیاست‌ها در عمل با مشکلات جدی مواجه بود. از دهه ۱۳۲۰، رشد تعداد مدارس در کرمان آغاز شد، اما به دلیل محدودیت منابع مالی، دولت قادر به تأمین کامل

هزینه‌ها نبود و بار ساخت و تجهیز مدارس بر دوش نهادهای محلی، شهرداری‌ها، خیرین و مردم قرار گرفت. حتی در سال‌هایی که درآمدهای نفتی افزایش یافت، تأمین بودجه لازم برای ساخت یا تعمیر مدارس با تأخیر همراه بود. از جمله نتایج پژوهش، افزایش محسوس تعداد دبستان‌ها و دبیرستان‌ها در دهه‌های ۱۳۳۰ تا ۱۳۵۰ ه.ش است. عواملی چون اجرای برنامه اصل چهار ترومن، مشارکت شهرداری‌ها، اداره اوقاف و خیرین، به‌ویژه جامعه زرتشتی، در این روند مؤثر بودند. با این حال، رشد کمی مدارس با ضعف در کیفیت آموزشی همراه بود. بسیاری از مدارس تازه‌تأسیس از نظر امکانات فیزیکی و منابع انسانی با کمبود مواجه بودند.

یکی از چالش‌های مهم، کمبود آموزگاران و دبیران متخصص بود. نبود دانشسرای عالی در استان و دشواری اعزام نیرو به تهران، به‌ویژه در دهه‌های ۲۰ و ۳۰، سبب شد افراد فاقد صلاحیت علمی در مدارس مشغول به تدریس شوند. تلاش‌هایی چون تأسیس دانشسرا، اجرای قانون خدمات اجتماعی برای جذب آموزگاران زن، و مشارکت سایر نهادها، تنها بخشی از این خلأ را جبران کرد. مشارکت مدارس ملی، به‌ویژه مدارس زرتشتی، نیز نقشی اساسی در توسعه آموزش در کرمان داشت. اما این مدارس نیز با مشکلاتی چون کمبود بودجه و تأخیر در دریافت کمک‌های دولتی مواجه بودند. اداره آموزش و پرورش کرمان برای جبران کمبود مدارس دولتی، دانش‌آموزان را به این مدارس ارجاع می‌داد.

در مجموع، پژوهش نشان می‌دهد که توسعه کمی مدارس در شهر کرمان در دوره پهلوی دوم گرچه از نظر آماری قابل توجه بود، اما در عمل با چالش‌هایی روبرو شد که مانع تحقق کامل اهداف آموزش همگانی و رایگان گردید. تجربه تاریخی کرمان بیانگر آن است که نبود توازن میان سیاست‌گذاری ملی و توان اجرایی محلی، همراه با کمبود منابع مالی و نیروی انسانی، توسعه پایدار نظام آموزشی را با محدودیت‌هایی جدی مواجه ساخت.

پوست

نشانی تلگرافی
ساختمانی

شرکت سهامی با سرمایه دویست و هفتاد و شش
میلیون ریال که تمام آن پرداخت شده است
مرکز - تهران

عطف بمرقومه شماره ۶۴۳۴ مورخ ۱۳۳۸/۶/۱۵ باستحضار میرساند :

د رمورد ساختمانشا ی فرهنگي استان گرمانيز جريان امر يمين نحو يوه د ولى مډاسفانه باوجود — تقاضا هېي د رڼي بلك ساختماني وزارت فرهنگ ټاكون نسبت بمعرفي نمايند ه خود پراى شركت د رگيسيون تحويل قطعي اقد اېي پمل تيارو د است .

ضمناً باطلاع میرسانند و در صورت استتکاف پیمانکار از رفع معایب و نواقص طبق مفاد قرارداد بانسخت
ساختمانی از محل سیرده حسن انجام کار را ساد رفع نواقص و معایب بحساب پیمانکار اقامه نخواهد نمود .

بازك ساختمانی

100

ذکر
سر از راجه حبیب الله در سر کتب
۷۱۱۴

۲۴/۷/۱۲۸۰
 ۷۱۲
 ۳۴۴۷
 ۱۵/۱۰/۱۲۸۰
 ۷۱۴
 ۱۱/۱۱/۱۲۸۰

تصویر سند شماره ۱: بانک ساختمانی و توسعه مدارس.

وزارتش نوین ایران را به قاطبه سر بازان

وطن تبریک میگوید

۱۷ دی روز آزادی زنان ایران

روز آزادگی زنان ایران را به قاطبه سر بازان تبریک میگویم و از شما بزرگواران ایران بابت آزادی زنان ایران تشکر می‌کنم.

روز آزادگی زنان ایران را به قاطبه سر بازان تبریک میگویم و از شما بزرگواران ایران بابت آزادی زنان ایران تشکر می‌کنم.

فاتح

سال چهاردهم

هیچ‌کدام دیماه

در این شماره...

سیاه دانش در کرمان

ما باید سرباز خوبی باشیم و برای این مملکت مفید واقع شویم.

فاتح

سال چهاردهم

نمایندگان

در این شماره...

نمایندگان

در این شماره...

فاتح

سال چهاردهم

نمایندگان

در این شماره...

نمایندگان

در این شماره...

فاتح

سال چهاردهم

نمایندگان

در این شماره...

سیاه دانش در کرمان

ما باید سرباز خوبی باشیم و برای این مملکت مفید واقع شویم

ما باید سرباز خوبی باشیم و برای این مملکت مفید واقع شویم

ندای وجدان

شکوه بلای تو را
چون دست ناتوان است
در آغوش من
روزنامه‌ها و مجله‌ها
چون بوی گلستان
در آغوش من
روزنامه‌ها و مجله‌ها
چون بوی گلستان
در آغوش من

هفته‌دی

روز آزادی زنان ایران

روز آزادی زنان ایران را به قاطبه سر بازان تبریک میگویم و از شما بزرگواران ایران بابت آزادی زنان ایران تشکر می‌کنم.

فاخرات شاه (۴۸)

ما موریت برای وطنم

ای برادر تو همین اندیشه‌ای
عاشق تو استخوان و ریشه‌ای
گر بود اندیشه‌ات گل گلشنی
ورود خاری چو هیمة گلشنی

بقیه از شماره قبل

مرزهای سرخس و پهنای است

توزیع گندم - توزیع
تبریک تأمین نفت بارندگی
(در صفحه چهار)
تسلیم بخاواده‌های
مختار منوایی بخصوص
ریاست معظم سازمان
اعلی‌ت استان کرمان
(در صفحه چهار)

در طول مسافت اشغال کشور
ایران یکدم از هم و اندوه آورده
بودم و شهادت را که تا صبح
از همت نگارانی بیدار بودم
من امرو و صلا با عمل متفقین
در اشغال ایران مخالفت بودم و
نظر من بعد جهت به استقلال
و حق حاکمیت ما لطمه زده بودند
بعد طرف ایران را گرفتار بدبختی
کشور ایران را گرفتار بدبختی
و متفقین که نمره روش سیاسی
اقتصاد متفقین بود میفرمود
روح من از آزادی بخشی از
تیرتندگان ایرانی که پشت پا
بمنافع کشور ایران و رفاه مردم
این سامان زده بودند بیشتر از
همه چیز رنج میبرد.

در جریان این اوضاع متفقین
با کمال موفقیت از طریق کشور
من ذخایر و مهمات جنگی را به روسیه
میفرستادند. ترتیب حمل ذخایر
محمولات را از بنادر خلیج فارس
ناهران می‌آوردند و روسیه حمل می‌کرد.
مهاجران که خودروسیه حمل می‌کرد.
بقیه در صفحه ۲

دبستان ایرانشهر زر تشتیان

«کرمان»

۴۷/۸/۲۹

جناب آقای مهندس هوشنگ عامری استاندار معظم استان کرمان

محترماً بعرض مبارک می‌رساند در جلسه مورخه ۴۷/۸/۱۹ انجمن خانه و مدرسه دبستان ایرانشهر با باز دید اعضاء انجمن از صحن دبستان وضع مطرا برای نو آموزان خطرناک احساس نمود و چون بودجه ای برای پر کردن گودال وسط دبستان و تسطیح آن موجود نیست و ادامه این وضع ممکن است برای نو آموزان خطرناکی ایجاد نماید که جبران آن غیر ممکن باشد انجمن خانه و مدرسه دبستان بمنظور جلوگیری از پیش آمد هائی که ممکن است روی دهد تصمیم گرفت که قسمتی از ساختمان زمین مزبور را خراب نموده و گودال موجود را پر نماید و قسمتی از زمین هم که با سنگ مفروش شده و برای بچه ها خطرناک است بنماید با این عمل علاوه بر اینکه خطر موجود مرتفع میشود زمین مناسبی هم برای تهیه وسائل ورزشی در اختیار نو آموزان قرار خواهد گرفت و با توجهی که همواره استاندار معظم و محبوب نسبت بتأمین امکانات همه دستگاهها مبذول میفرمایند انجمن مزبور بخود اجازه میدهد از آنجناب استدعا نماید اولاً با تشریف فرمائی خود بدبستان مزبور حقایق عرایض معروضه را - ملاحظه و ثانیاً تمنا دارد امر مقرر فرمایند از محل اعتبارات ساختمان استانداری هزینه تخریب و تسطیح و اسفالت - زمین را که تقریباً بالغ بر یکصد هزار ریال میگردد پرداخت نمایند تا بمراحم آن جناب حوادث احتمالی آینده جلوگیری و نو آموزان با داشتن زمین کامل ورزشی توفیق حاصل نمایند برنامه های پرورشی خود را که مورد توجه ذات مبارک شاهنشاه آریا مهر است اجراء نمایند .

اعتقاد کامل بالمطاف آنجناب مبنی بر صدور دستور پرداخت وجه مورد نیاز را دارد قبلاً از توجهات مبذوله بینهایت - سپاسگزاری مینماید . - با تقدیم احترامات فائقه . - رئیس انجمن خانه و مدرسه دبستان ایرانشهر - منوچهر سروشیان

لاریجانی

۴۷/۸/۲۹
رئیس انجمن خانه و مدرسه دبستان ایرانشهر

رئیس انجمن خانه و مدرسه دبستان ایرانشهر
۴۷/۸/۲۹

منابع

- آبراهامیان، یرواند (۱۳۸۷)، **ایران بین دو انقلاب**، ترجمه احمد گل محمدی، محمد ابراهیم فتاحی، چاپ سیزدهم، تهران: نی.
- آزادخواه، محمدعلی و دیگران، (۱۳۹۶) **تاریخ آموزش و پرورش شهرستان سیرجان**، کرمان: اداره کل آموزش و پرورش استان کرمان.
- افخمی، غلامرضا (۱۳۸۸) **زندگی و زمانه شاه**، برکلی: دانشگاه کالیفرنیا.
- امیری، الهام. (۱۳۹۳) **تاسیس و گسترش مدارس کرمان در دوره محمد رضا شاه**، پایان نامه کارشناسی ارشد: دانشگاه الزهرا.
- پهلوی، محمد رضا (۱۳۸۹). **به سوی تمدن بزرگ**. فرانکفورت: البرز.
- (۱۳۴۶)، **انقلاب سفید**، چاپ دوم، تهران: انتشارات کتابخانه سلطنتی.
- روح الامینی، فاطمه بیگم (۱۳۹۶)، **اسناد معارف کرمان از مشروطه تا پهلوی دوم**، تهران: نگارستان اندیشه.
- روح الامینی، فاطمه، نادری، شهناز، صفاء، عزیزالله (۱۳۸۴)، **آموزش و پرورش شهر کرمان در آینه تاریخ**، ۲جلد، کرمان: آفتاب کرمان.
- ستوده زند، محمد (۱۳۴۹)، **بررسی وضع و تحول سواد در ایران**، بررسی شماره هشت، تهران: دانشگاه تهران.
- صدیق، عیسی (۱۳۵۳) **یادگار عمر**، ج ۳، تهران: دهخدا.
- صدیق، عیسی (۱۳۹۷)، **ایران مدرن و نظام آموزش آن**، ترجمه علی نجات غلامی، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- صدیق، عیسی (۱۳۳۸) **تاریخ فرهنگ ایران**، چاپ دوم. تهران: دانشگاه تهران.
- عبداللهی نیا، علی. (۱۴۰۰) **تاریخ آموزش و پرورش رفسنجان**، کرمان: کرمان شناسی.
- عمیدی نوری، ابوالحسن (۱۳۹۷)، **یادداشت‌های یک روزنامه‌نگار**، ج ۶، به کوشش موسی فقیه حقانی، تهران: موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران.
- غضنفری پور (۱۳۹۶)، **تاریخ آموزش و پرورش بم**، کرمان: انتشارات پیام معصوم کرمان.
- فوران، جان (۱۳۸۶)، **مقاومت شکننده**، ترجمه احمد تدین، چاپ هفتم، تهران: خدمات فرهنگی رسا.
- کدی، نیکی (۱۳۹۰)، **ریشه‌های انقلاب ایران**، ترجمه عبدالرحیم گواهی، تهران: علم.
- مرزبان، رضا (۱۳۵۵) **تحول آموزش عالی در پنجاه سال شاهنشاهی پهلوی**، تهران: دانشگاه آزاد ایران.
- مذاکرات مجلس، دوره ۱۳، جلسه ۱۸۵، ۴ مرداد ۱۳۲۲.
- مذاکرات مجلس، دوره ۱۴، جلسه ۱۷، ۹ مهر ۱۳۲۳.
- مناشری، دیوید (۱۳۹۷)، **نظام آموزشی و ساختن ایران مدرن**، ترجمه محمدحسن بادامچی، عرفان مصلح، تهران: ابن سینا.
- هشتمین کنفرانس ارزشیابی انقلاب آموزشی (۱۳۵۴) تهران: شرکت سهامی چاپخانه وزارت اطلاعات و جهانگردی.

همایون کاتوزیان، محمد علی (۱۳۷۲)، **اقتصاد سیاسی ایران**، ترجمه محمدرضا نفیسی و کامبیز عزیزی، چاپ سیزدهم، تهران: مرکز.

یوسفزاده، محمود (۱۳۷۷)، **سیری در تاریخ آموزش و پرورش استان کرمان**، کرمان: مرکز تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان کرمان.

مقالات:

ساجدی، عبدالله (۱۳۸۸)، **اصل چهارترومن و گستره فعالیت آن در ایران**، مجله پیک نور، سال هفتم، شماره دوم، ۱۲۱-۱۳۰.

اسناد:

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران - مرکز کرمان (ساکما). شماره اسناد

(ساکما، ۴۳۵۸-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۴۷۲۲-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۶۲۲۵-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۴۴۶۵-۲۹۳-۹۹).

(ساکما، ۶۲۵۲-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۱۵۲-۲۷۵) ؛ (ساکما، ۱۳۰۳۶-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۴۸۸۴-۲۹۳-۹۹).

(ساکما، ۱۱۷۲-۲۹۷-۹۹) ؛ (ساکما، ۸۵۷۹-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۴۶۵۱-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۱۰۳۸۰-۲۹۳-۹۹).

(ساکما، ۴۴۶۶-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۵۲۴۶-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۱۳۸-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۶۶۸۹-۲۹۳-۹۹).

(ساکما، ۱۱۸۹-۲۹۷-۹۹) ؛ (ساکما، ۱۱۸۸-۲۹۷-۹۹) ؛ (ساکما، ۶۲۲۸-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۴۴۶-۲۹۷-۹۹).

(ساکما، ۶۵۴۴-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۷۱۵-۲۹۷-۹۹) ؛ (ساکما، ۸۶۸-۲۹۷-۹۹) ؛ (ساکما، ۲۳-۲۹۷-۹۹).

(ساکما، ۴۴۵۸-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۴۸۸۸-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۱۰۳۸-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۹۹۰-۲۵۰).

(ساکما، ۱۳۰۶-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۸۱۳۸-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۴۷۲۳-۲۹۳-۹۹).

(ساکما، ۱۳۳۶-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۴۶۲۵۱-۲۹۳-۹۹) ؛ (ساکما، ۷۲۹-۲۹۷-۹۹: ۵-۱).

روزنامه:

روزنامه فاتح، شماره ۲۷، شماره مسلسل ۱۱۲۰، ۱۳۵۰/۱/۵.

روزنامه فاتح، شماره ۲، شماره مسلسل ۶۹۲، ۱۳۴۲/۱۰/۱۹.

روزنامه فاتح، شماره ۱۹، شماره مسلسل ۸۲۹، ۱۳۴۵/۱/۱۱.

روزنامه فاتح، شماره ۴۰، شماره مسلسل ۸۵۰، ۱۳۴۹/۸/۳.

روزنامه فاتح، شماره ۴۶، شماره مسلسل ۷۴۶، ۱۳۵۰/۳/۱۷.

روزنامه فاتح، شماره ۲۰، شماره مسلسل ۱۱۲۳، ۱۳۵۰/۱/۷.

روزنامه فاتح، شماره ۳۳، شماره مسلسل ۱۱۲۶، ۱۳۵۰/۱/۱۴.

روزنامه فاتح، شماره ۳۵، شماره مسلسل ۱۱۲۸، ۱۳۵۰/۱/۲۷.

روزنامه فاتح، شماره ۳۶، شماره مسلسل ۱۱۲۹، ۱۳۵۰/۲/۳۰.

روزنامه فاتح، شماره ۲۱، شماره مسلسل ۱۰۱۴، ۱۳۴۸/۱/۲۹.

روزنامه فاتح، شماره ۱۹، شماره مسلسل ۸۲۹، ۱۳۴۵/۱/۱۱.

- روزنامه فاتح، سال ۱۴، شماره مسلسل ۷۱۳، ۱۳۴۳/۲/۱۷.
- روزنامه فاتح، شماره ۵۰، شماره مسلسل ۱۰۳۳، ۱۳۴۸/۶/۲۷.
- روزنامه فاتح، شماره ۲۹، شماره مسلسل ۸۲۹، ۱۳۴۵/۱/۱۱.
- روزنامه فاتح، شماره ۹، شماره مسلسل ۹۳۵، ۱۳۴۶/۱۰.
- روزنامه فاتح، شماره ۵۶، شماره مسلسل ۹۸۲،
- روزنامه فاتح، شماره ۴۰، شماره مسلسل ۸۵۰، ۱۳۴۵/۵/۱۳.
- روزنامه فاتح، شماره ۱۹، شماره مسلسل ۱۰۲، ۱۳۴۸/۴/۱۹.
- روزنامه فاتح، شماره ۹، شماره مسلسل ۸۱۱، ۹، ۱۳۴۴/۹/۱۸.
- روزنامه فاتح، شماره ۱۲، شماره مسلسل ۱۱۰۵، ۱۳۴۹/۹/۲۶.
- روزنامه فاتح، شماره ۲، شماره مسلسل ۹۸۵،
- روزنامه فاتح، شماره ۲۷، شماره مسلسل ۱۱۲۰، ۲۷، ۱۳۵۰/۱/۵.
- روزنامه فاتح، شماره ۴۸، شماره مسلسل ۸۵۸، ۱۳۴۵/۶/۳۱.
- روزنامه فاتح، شماره ۱۴، شماره مسلسل ۱۲، ۱۳۴۶/۱۱/۹۴۰.
- روزنامه فاتح، شماره ۲۰، شماره مسلسل ۸۲۰، ۱۳۴۴/۱۱/۱۴.
- روزنامه فاتح، شماره ۲۵، شماره مسلسل ۷۱۵، ۱۳۴۳/۲/۳۱.
- روزنامه فاتح، شماره ۲۹، شماره مسلسل ۱۱۳۲، ۱۳۵۰/۲/۱۳.
- روزنامه فاتح، سال ۱۴، شماره ۲۳، ۱۳۴۳/۲/۱۷.
- روزنامه فاتح، شماره ۷، شماره مسلسل ۹۳۳، ۱۳۴۶/۱۱/۲۴.
- روزنامه فاتح، شماره ۸، شماره مسلسل ۹۳۴، ۱۳۴۶/۱۲/۱.